

กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ The Buddhahood Integration of Political Party Policy Driving Process in Case of Sammaa Sovereign Party

¹ลักขณา แซ่โซ้ว ²เทพประวิณ จันทรแรง

³พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิพย์ อาภากร) ⁴พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์

¹Lakkhana Saesow, ²Thepprawin Chanraeng

³Phrasuthirattanabundit (Sutit Aphakaro) ⁴Phrakrusiripariyatyanusath

^{1,2,3,4}บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตเชียงใหม่

^{1,2,3,4}Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiangmai Campus

¹Corresponding author, e-mail: jaiput2560@gmail.com

Received August 18, 2025; Revised August 20, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพรรคสัมมาธิปไตย 2. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตย 3. เพื่อพัฒนาโมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่า พรรคสัมมาธิปไตย มีจุดมุ่งหมายในการสร้างการเมืองและสังคมที่มีคุณธรรม สัมมาแปลว่า ถูกต้องถูกตรงสู่ความดีแท้จริง อธิปไตยแปลว่า พลัง, อำนาจ, แสยวนภาพ สัมมาธิปไตยแปลว่า พลังอำนาจแห่งความดี อุดมการณ์พรรคคือ “ทำการเมืองโลกุตระ” วิสัยทัศน์พรรคคือ รวบรวมคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม รวมทีมเพื่อร่วมกันกับประชาชนในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และหาแนวทางในการพัฒนาประเทศอย่างมีเหตุผล โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุและการพัฒนาคุณธรรมในจิตใจประกอบกัน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน พรรคมีพันธกิจคือ รวบรวมคนดีมีศีลมีธรรม สานพลังกับประชาชนทุกสาขาอาชีพ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนแบบครบวงจร โดยแก้ปัญหาที่ต้นเหตุเป็นหลัก ปลายเหตุเป็นรอง ประหยัดเรียบง่ายเป็นหลัก สิ้นเปลืองเป็นรอง ฟังตนเป็นหลัก ฟังผู้อื่นเป็นรอง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยประหยัดที่สุด ยุทธศาสตร์พรรคคือ สร้างคนให้เป็นนักการเมืองโลกุตระ มีลักษณะคือ ไม่มีตัวตน (ลดละกิเลสได้) ชื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อประชาชน มีสมรรถนะความสามารถ รับรู้เข้าใจปัญหาของประชาชน นโยบายหลักของพรรคมี 5 ด้าน ได้แก่ ส่งเสริมการสร้างอาหารไร้สารพิษ ชีวิตสุขภาพดี มีเศรษฐกิจมั่นคง มุ่งตรงพลังงานฟังตน สร้างคนดีให้สังคม พรรคมีการขับเคลื่อนนโยบายโดยไม่ต้องรอการเลือกตั้ง ไม่ต้องรองบประมาณจากรัฐ เพราะขับเคลื่อนด้วยพลังจิตอาสา การประเมินผลนโยบาย เกิดผลดีต่อประชาชน

7 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญญา เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตโดยรวม และภาวะแห่งพุทธะ โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรคมีทั้งโมเดลเชิงลึกและเชิงกว้าง เชิงลึกพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ โลกุตระ (ความบริสุทธิ์จากกิเลส), โลกวิทู (ความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ), โลกานุกัมปายะ (การช่วยเหลือผู้คนให้พ้นทุกข์) เชิงกว้างพัฒนา 3 ชั้น ได้แก่ พัฒนาตน พัฒนาคณะ พัฒนาประเทศ

คำสำคัญ: พรรคสัมมาธิปไตย; การขับเคลื่อนนโยบาย; พุทธบูรณาการ

Abstract

This research article has 3 objectives: 1. to study the history of the Samaa Sovereign Party, 2. to study the Samaa Sovereign Party's policy driving process, 3. to develop a Buddhahood integrated model for driving the Samaa Sovereign Party's policy. The study employs action research. The findings reveal that the Sammaa-Sovereign Party aims to create a virtuous politics and society. Sammaa means correct and direct to goodness. Sovereign (Adhipateya) means power, authority, strength. Sammaa Sovereign (Sammaadhipateya) means the power of goodness. The party's ideology is "Doing supra-worldly (Lokuttara) politics." The party's vision is to gather good people with morality, virtue and ethics, to form a team to work together with the people to solve various problems that arise in society, and find a way to develop the country rationally, taking into account the balance between material development and moral development in the mind, for the benefit of all people. The party's mission is to unite good people with morality and ethics, working together with people from all career field to solve problems and develop people's quality of life in a comprehensive manner, by solving the problem at the root cause is primary, the end of cause is secondary, saving and simplicity is primary, lavish is secondary, self-relying is primary, relying on others is secondary, in order to create the highest benefit with the most savings. The party's strategy is to create people to be supra-worldly (Lokuttara) politicians who have the following characteristics: (1) no ego (able to reduce and abandon desires), (2) honest, (3) protect and look after the people, (4) having the potentiality and capability, (5) knowing and understanding the people's problems. The party's core policies are in 5 areas: (1) promoting the creation of toxic-free food; (2) promoting the creation of a healthy life; (3) promoting the creation of a stable economy; (4) promoting the creation of self-sufficient energy; and (5) promoting the creation of good people for society. The party has already been moving forward without having to wait for an election and without having to wait for a budget from the government, because it is driven by the power of volunteers. The evaluation of the policy implementation found that, it had positive effects on people in 7 areas: physical, mental, social, intellectual, economic, overall quality of life, and

Buddhahood status. The party's policy driving model is both deep and broad model. The deep model focuses on 3 development areas: Lokuttara (purity from defilements), Lokavidu (knowledge and ability for solving various problems), Lokanukampaya (helping people to relieve suffering). The broad model focuses on 3 development areas: develop yourself, develop people, develop the country.

Keywords: Sammaa Sovereign Party; Policy implementation; Buddhist integration

บทนำ

การเมือง (politics) เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การตัดสินใจของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากก็จำเป็นต้องมีการกำหนดกติกาขึ้นมาเพื่อกำกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ (พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺญ และคณะ, 2559) ในประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สมัยรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2475) ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรฉบับแรกเมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เรียกว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475” (อานันท์ เกียรติสารพิภพ, 2567)

หลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คือ 1) หลักความเสมอภาค คือ ประชาชนจะได้รับโอกาสที่เสมอภาคกันทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม 2) หลักภราดรภาพ คือ ความเป็นพี่เป็นน้อง ความมีน้ำใจต่อกัน อ่อนน้อมเหมือนคนในครอบครัวเดียวกัน 3) หลักสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ คือ ประชาชนได้รับสิทธิการคุ้มครองตามกฎหมาย มีเสรีภาพในการแสดงออกอย่างมีเหตุผล และรู้จักหน้าที่พลเมืองหรือหน้าที่พลชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ 4) หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งการมีส่วนร่วมทางตรง (เช่น การลงประชามติ, การชุมนุมแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างสงบและมีเหตุผล) และการมีส่วนร่วมทางอ้อม (เช่น การเลือกตั้ง, เลือกผู้แทนไปทำหน้าที่แทนตน) 5) หลักเหตุผล คือ การไม่เอาแต่ใจตน การทำความเข้าใจเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยเหตุผล การพิจารณาอย่างลึกซึ้งรอบคอบรอบด้าน การไม่ด่วนสรุปแบบตื้นเขิน และ 6) หลักนิติธรรม (Rule of Law) คือ การบังคับใช้กฎหมายภายใต้กระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ (คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.), 2568)

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประชาธิปไตยของไทยกลุ่มๆ ดอนๆ มาตลอด ผู้รู้หลายท่านชี้ให้เห็นถึงปัญหาทางการเมืองการปกครองของไทยว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นแค่เพียงการนำมาซึ่งอำนาจในการปกครองเท่านั้น แต่ไม่ได้นำสิ่งที่เรียกกันว่าคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองติดมาด้วย จึงทำให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองของไทยในยุคปัจจุบัน มักหลงแต่การใช้อำนาจที่จะทำให้เกิดปัญหาเป็นลูกโซ่ตามมาอย่างยากที่จะแก้ไขได้อย่างแท้จริง ส่วนประเทศที่มีพัฒนาการทางการเมืองอย่างต่อเนื่องจะให้ความสำคัญต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการมีอำนาจในการบริหารบ้านเมือง (สุรพล สุยะพรหม, 2566) ในประเทศไทย หากระบอบอุปถัมภ์ที่ดำรงอยู่ยังคงมี

บทบาทอยู่มาก เสียงข้างมากก็อาจจะไม่ใช่สิ่งที่สะท้อนความต้องการ เจตจำนง หรือสำนึกทางการเมืองของประชาชนอย่างแท้จริง หากแต่เป็นเรื่องของความเป็นพรรคพวก เพื่อนพ้อง คนรู้จัก เครือญาติ หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ ระบบอุปถัมภ์ได้กลายเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังหลักการเสียงข้างมาก (ไอฟาร ถิ่นบางเตียว และรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2564)

การบริหารพรรคการเมืองของไทยที่ผ่านมาขาดการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพรรคส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคณะผู้จัดตั้ง และพวกพ้อง ทั้งยังไม่มีระเบียบวินัยและความขัดแย้งกันเองภายในพรรค ประชาชนทั่วไปจึงมองว่าพรรคการเมืองไม่ได้เป็นตัวแทนที่จะพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนแต่อย่างใด และเกิดคำถามต่อพรรคการเมืองในปัจจุบันถึงรูปแบบและการบริหารพรรคการเมืองไทยว่า พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่จะทำหน้าที่เพื่อประชาชนจริงหรือไม่ (นัฐนันต์ ศรีลาศักดิ์, 2557) ท่ามกลางวิกฤตประชาธิปไตยและการเมืองที่ล้มเหลว การนำหลักธรรมาธิปไตยเข้าสู่ระบบการเมืองระบอบประชาธิปไตย และการสร้างคนที่เข้าใจหลักธรรมาธิปไตยจึงน่าจะเป็นคำตอบและทางรอดที่เป็นจริงของรูปแบบและเนื้อหาประชาธิปไตยที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทสังคมการเมืองไทย (สุริยะใส กตะศิลา, 2561) รัฐศาสตร์แนวพุทธ ถือได้ว่าเป็นการปกครองที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับสังคมในทุกยุคทุกสมัย รวมทั้งสมัยนี้ เพื่อให้สังคมนั้นๆ ดำเนินไปด้วยดี คือ มีความสงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความสามัคคี ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม (พระครูวินัยธรรโธธีร์ สุวฑฺฒโน, 2564)

พรรคสัมมาธิปไตย มีอุดมการณ์ในการทำการเมืองโลกุตระ โดยเป็นพรรคการเมืองที่รวมพลคนมีศีล เพื่อเป็นหลักประกันว่า จะไม่คด ไม่โกง ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่ข่มเหงผู้คนในสังคม จะเป็นผู้เสียสละช่วยเหลือสังคมอย่างแท้จริง พรรคสัมมาธิปไตยจะดำรงอยู่และสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนได้ด้วยพลังแห่งความดี ความมีน้ำใจ ความจริงใจ และปัญญา ของคณะทำงาน สมาชิกพรรค และประชาชนในสังคม (ใจเพชร กล้าจน, 2566) นักการเมืองโลกุตระมีลักษณะคือ ‘ไม่มีตัวตน ชื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อประชาชน มีความรู้ความสามารถ รับผิดชอบต่อปัญหาของประชาชน’ โลโก้ของพรรคสัมมาธิปไตยเป็นรูป ‘ใบโพธิ์’ และตัวเลข ‘๐, ๑, ๒’ โดยเลข ๐ หมายถึง ‘โลกุตระ’ คือ สุนฺณ (ไม่มีกิเลส) การดับสิ้นไปของกิเลส, เลข ๑ หมายถึง ‘โลกวิทู’ คือ การศึกษา เรียนรู้ การอยู่ร่วมกับสังคม, และเลข ๒ หมายถึง ‘โลกานุกัมปายะ’ คือ การขยาย การเสียสละ ช่วยเหลือสังคม เป็นผู้อนุเคราะห์โลก ‘ใบโพธิ์’ หมายถึง ‘โพธิ์’ คือ การตรัสรู้ พรรคสัมมาธิปไตยมีอริยสัจ 4 และพุทธธรรมเป็นแก่นหลักในการขับเคลื่อนงานของพรรค

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการสร้างการเมืองที่มีคุณธรรม จึงทำการศึกษาวิจัยการดำเนินการของพรรคสัมมาธิปไตย ในหัวข้อ “กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ” บทความนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพรรคการเมืองในสังคมไทย ให้เป็นพรรคการเมืองที่มีคุณธรรม ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ รวมถึงกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคด้วยหลักพุทธบูรณาการ เพื่อให้เกิดภาพที่สามารถตรวจสอบได้ โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติและประชาชนไทย และเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนสังคมไทยสู่การเป็นสังคมธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพรรคสัมมาธิปไตย
2. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตย
3. เพื่อพัฒนาโมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นการวิจัยเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรมร่วมกันของสมาชิกทุกคนในองค์กรพรรคสัมมาธิปไตย คือ “นวัตกรรมการเมืองโลกุตระ” พื้นที่ในการวิจัยคือ ทุกจังหวัดที่มีสมาชิกพรรคสัมมาธิปไตยอยู่ ซึ่งสมาชิกพรรคมีอยู่ในทุกจังหวัดของประเทศไทย (ข้อมูล ณ วันที่ 31 พ.ค. 2568) ผู้เข้าร่วมวิจัยจากแต่ละพื้นที่จะมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และมีการติดต่อสื่อสารกันทางออนไลน์ผ่านโปรแกรม Zoom

กลุ่มตัวอย่างเชิงปฏิบัติการ เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ สมาชิกพรรคสัมมาธิปไตยที่เป็นจิตอาสาหลักในการขับเคลื่อนนโยบายพรรค และเต็มใจในการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการประจำวันของพรรค (อปริทานิยธรรมประจำวันผ่านโปรแกรม Zoom) มาจาก 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคละ 25 คน รวม 100 คน

เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ 1.กลุ่มผู้ปฏิบัติการ 2.กิจกรรมตามนโยบายของพรรคสัมมาธิปไตย และ 3.กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการประจำวัน (อปริทานิยธรรมประจำวัน) ของพรรคสัมมาธิปไตย การวิจัยครั้งนี้ มีวัฏจักรหรือรอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Cycle) รอบละ 1 วัน รวมทั้งหมด 180 รอบ โดยแต่ละรอบ (แต่ละวัน) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผน (Planning), 2) การปฏิบัติ (Action), 3) การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis), และ 4) การสรุปผล (Conclusion)

การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ได้ในแต่ละวันจะถูกนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ทุกวัน ผ่านกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการประจำวัน (อปริทานิยธรรมประจำวัน) ซึ่งจะมีการวิเคราะห์สังเคราะห์ด้วยหลักอริยสัจ 4, หลักอปริทานิยธรรม 7, หลักสารานิยธรรม 6, หลักอธิปไตย 3, อัมมิกสูตร, หลักอบายมุข 6 และหลักพุทธธรรมอื่น ๆ โดยกระบวนการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนี้ เกิดขึ้นทุกวันอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัต (Dynamic)

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ประวัติความเป็นมาของพรรคสัมมาธิปไตย พบว่า

1.1 ประวัติพรรคสัมมาธิปไตย นักการเมืองโลกุตระคือ นักปฏิบัติธรรมตามแนวทางบุญนิยม ซึ่งมีเจตจำนงในการสร้างสรรค์การเมืองใหม่ให้เป็นการเมืองที่มีคุณธรรมมีศีลธรรมในระดับโลกุตระธรรม เพื่อเป็นหลักประกันให้แก่สังคมว่า นักการเมืองของพรรคนี้จะเป็นผู้ที่ลบล้างกิเลสความโลภโกรธหลงได้เป็นลำดับ มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว (เพราะลบล้างอัตตาตัวตนได้) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และมีการฝึกฝนปฏิบัติเพื่อการช่วยเหลือมนุษยชาติอยู่เป็นปกติ มีกระบวนการในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยมีอริยสัจ 4 เป็นแกนหลัก นักการเมืองโลกุตระมาจาก 2 กลุ่มหลัก ๆ คือ 1) กลุ่มชาวอโศกเพื่อมวลมนุษยชาติ มีพ่อครูสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำองค์กรและผู้นำทางจิตวิญญาณ และ 2) กลุ่มจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม* (แพทย์วิถีพุทธ) เพื่อมวลมนุษยชาติ ที่มี ดร.ใจ

เพชร กล้าจน (หมอเขียว) เป็นผู้นำองค์กรและผู้นำทางจิตวิญญาณ มีเครื่องมือในการขับเคลื่อนทางการเมืองที่เรียกว่า “บุญญาวุธ 7 หมายถึง” ได้แก่ 1.อาหารมังสวิรัต 2.กสิกรรมไร้สารพิษ 3.ตลาดออร์แกนิก 4.สุขภาพบุญนิยม 5.การศึกษาบุญนิยม 6.สื่อสารบุญนิยม และ 7.การเมืองบุญนิยม โดยบุญญาวุธหมายเลข 7 คือการเมืองบุญนิยมนั้นก็คือการนำบุญญาวุธหมายเลข 1-6 ไปช่วยเหลือประชาชนในสังคมนั่นเอง ซึ่งกระทำมายาวนานกว่า 50 ปีแล้ว (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

ในปี 2565 ท่านสมณะโพธิรักษ์ได้เล็งเห็นว่า ถึงเวลาที่ควรจะทำการเมืองโลกุตระให้เป็นนิตินัยด้วย (ทำพหุติฉนและนิตินัยให้ตรงกัน) เพื่อให้สามารถช่วยเหลือประชาชนได้กว้างขวางมากขึ้น ท่านจึงได้แนะนำลูกศิษย์ว่า ถึงเวลาที่เหมาะสมแล้วที่จะขับเคลื่อนการเมืองโลกุตระให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยท่านได้เมตตาตั้งชื่อพรรคการเมืองโลกุตระนี้ว่า ‘พรรคสัมมาธิปไตย’ ซึ่งมาจากรากศัพท์คือ สัมมา+อธิปไตย สัมมา แปลว่า ถูกต้องถูกต้องตรงต่อธรรมแท้ (ความจริงอันประเสริฐ) คืออริยสัจ 4 ซึ่งจะนำไปสู่ความพ้นทุกข์ เข้าถึงสุขแท้ที่แท้ยั่งยืน (นิพพาน) ส่วนอธิปไตย แปลว่า พลัง, อำนาจ, แสยนาณภาพ ดังนั้น สัมมาธิปไตย จึงแปลว่า พลังอำนาจแห่งความดีงาม หรือ พลังอำนาจแห่งพุทธะ หรือ พลังอำนาจที่จะนำไปสู่สุขแท้ที่แท้ยั่งยืน ‘พรรคสัมมาธิปไตย’ จึงถูกก่อตั้งขึ้นตามอุดมการณ์บุญนิยมดังกล่าว โดยมีจุดมุ่งหมายในการสร้างการเมืองที่มีคุณธรรม และสังคมที่มีคุณธรรม เพื่อนำพาสังคมประเทศชาติไปสู่ความดีงาม ความเจริญด้วยอารยธรรม ความเข้มแข็งมั่นคง และความสงบสุขอย่างยั่งยืนแท้จริง (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2565 จึงเกิดการประชุมก่อตั้งพรรคการเมืองที่เป็นนิตินัยคือ ‘พรรคสัมมาธิปไตย’ ขึ้น โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมก่อตั้งพรรคประมาณ 600 คน และได้รับการอนุมัติจากนายทะเบียนพรรคการเมือง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ให้ ‘พรรคสัมมาธิปไตย’ เป็นพรรคการเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อวันที่ 8 มี.ค. 2566 โดยมีชื่อย่อของพรรคคือ ‘สธต.’ และรหัสพรรคคือ 251 มีหัวหน้าพรรคคนแรกและคนปัจจุบัน คือ ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

1.2 อุดมการณ์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และนโยบายพรรคสัมมาธิปไตย มาจากกระบวนการคิดดังนี้

ก. อุดมการณ์พรรคสัมมาธิปไตย คือ “การเมืองโลกุตระ” (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

ข. วิสัยทัศน์พรรคสัมมาธิปไตย คือ พรรคสัมมาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองที่รวบรวมคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม รวมทีมเพื่อร่วมกันกับประชาชนในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และหาแนวทางในการพัฒนาประเทศอย่างมีเหตุผล โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุและการพัฒนาคุณธรรมในจิตใจประกอบกัน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

ค. พันธกิจพรรคสัมมาธิปไตย คือ รวมทีมคนดีมีศีลมีธรรม สานพลังกับประชาชนทุกสาขาอาชีพ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนแบบครบวงจร โดยแก้ปัญหาที่ต้นเหตุเป็นหลัก ปลายเหตุเป็นรอง ประหยัดเรียบง่ายเป็นหลัก สั้นเปลือกเป็นรอง ฟังตนเป็นหลัก ฟังผู้อื่นเป็นรอง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยประหยัดที่สุด (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

ง. ยุทธศาสตร์พรรคสัมมาธิปไตย คือ พรรคสัมมาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองที่ให้ความสำคัญกับการสร้างคนเป็นหลัก คือ สร้างคนให้เป็นนักการเมืองโลกุตระ เพื่อเป็นทีมขับเคลื่อน

ยุทธศาสตร์พรรค โดยนักการเมืองโลกุตรจะมีลักษณะดังนี้ (1) ไม่มีตัวตน (ลดละกิเลสได้) (2) ชื่อสัตย์ (3) รับผิดชอบต่อประชาชน (4) มีสมรรถนะความสามารถ (5) รับรู้เข้าใจปัญหาของประชาชน (ลักษณ์ แซ่โซ้ว, 2568)

จ. ยุทธศาสตร์พรรคที่จะใช้ขับเคลื่อนเป็นนโยบายสาธารณะ มี 19 ด้าน ได้แก่ 1. ยุทธศาสตร์ด้านกลาโหม 2. ยุทธศาสตร์ด้านการคลัง 3. ยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศ 4. ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวและกีฬา 5. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 6. ยุทธศาสตร์ด้านเกษตรและสหกรณ์ 7. ยุทธศาสตร์ด้านคมนาคม 8. ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 9. ยุทธศาสตร์ด้านดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม 10. ยุทธศาสตร์ด้านพลังงาน 11. ยุทธศาสตร์ด้านพาณิชย์ 12. ยุทธศาสตร์ด้านมหาดไทย 13. ยุทธศาสตร์ด้านยุติธรรม 14. ยุทธศาสตร์ด้านแรงงาน 15. ยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรม 16. ยุทธศาสตร์ด้านศึกษาธิการ 17. ยุทธศาสตร์ด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม 18. ยุทธศาสตร์ด้านสาธารณสุข และ 19. ยุทธศาสตร์ด้านอุตสาหกรรม โดยขับเคลื่อนตามแนวทางของการเมืองโลกุตร (มีจุดเด่นที่คุณธรรม, การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ, การมีส่วนร่วมของประชาชน, และประโยชน์สุขของส่วนรวม) (ลักษณ์ แซ่โซ้ว, 2568)

ข. นโยบายพรรคสมาชิกปไตย พรรคสมาชิกปไตยมีนโยบายหลัก (Core Policy) 5 ด้าน ได้แก่ (1) ส่งเสริมการสร้างอาหารไร้สารพิษ (2) ส่งเสริมการสร้างชีวิตสุขภาพดี (3) ส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจมั่นคง (4) ส่งเสริมการสร้างพลังงานพึ่งตน และ (5) ส่งเสริมการสร้างคนดีให้สังคม นโยบายหลักของพรรคมีความสำคัญมาก เพราะกิจกรรมตามนโยบายหลักเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนตนเองสู่การเป็นนักการเมืองโลกุตรของสมาชิกพรรค ซึ่งจะต้องฝึกฝนตนเองใน 3 ด้าน คือ (1) โลกุตร คือ การลดละกิเลส (2) โลกวิทู คือ การศึกษาองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ในเชิงลึก และ 3. โลกานุกัมปายะ คือ การช่วยเหลือประชาชนให้ได้รับประโยชน์สุข ส่วนนโยบายสาธารณะ (Public Policy) ของพรรคสมาชิกปไตย จะเป็นไปตามยุทธศาสตร์พรรค ซึ่งพรรคต้องส่งผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งก่อน หากได้รับเลือกตั้งจึงจะเกิดการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ เนื่องจากต้องเป็นการขับเคลื่อนผ่านกลไกของรัฐบาล (ลักษณ์ แซ่โซ้ว, 2568)

วัตถุประสงค์ 2 กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสมาชิกปไตย พบว่า

2.1 การกำหนดนโยบายพรรค (Policy Formulation) พรรคสมาชิกปไตยมีหลักการในการกำหนดนโยบายพรรค 9 ข้อ ได้แก่ (1) ต้องเป็นไปในทิศทางลดละกิเลสความโลภ โกรธ หลง (2) ต้องเป็นไปเพื่อเกื้อกูลชีวิตมนุษย์ (3) ต้องเป็นไปเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ไม่เป็นไปเพื่อการทำลายสิ่งที่ดีงาม (4) ต้องเป็นไปเพื่อความเสียสละแบ่งปันของผู้คนในสังคม (5) ส่งเสริมการพึ่งตนของประชาชน/ประเทศชาติ ให้มากที่สุดที่เป็นไปได้จริง (6) ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยใช้ต้นทุนน้อยที่สุด (หลักการประโยชน์สูงสุดประหยัที่สุด) (7) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (8) ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ (9) ไม่ส่งเสริมอบายมุข (ลักษณ์ แซ่โซ้ว, 2568)

2.2 การนำนโยบายพรรคไปปฏิบัติ (Policy Implementation) นโยบายหลัก (Core Policy) ของพรรคสมาชิกปไตยทั้ง 5 ด้าน คณะทำงานหลักของพรรคสามารถนำไปปฏิบัติขับเคลื่อนได้ทันทีโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยงบประมาณจากรัฐ (ขับเคลื่อนด้วยพลังจิตอาสา) โดยต้องฝึกฝนปฏิบัติ

ทั้งงานใน-งานนอก ไปพร้อม ๆ กัน (งานในคือการลดละกิเลสตัณหาในตน งานนอกคือการเรียนรู้องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ, การแก้ปัญหาต่าง ๆ และการช่วยเหลือผู้คน) เมื่อเกิดความรู้ความสามารถขึ้นในตนเองแล้วจริง ก็จะทำให้ผู้นั้นรู้ตื่น-ลึก/หนา-บาง/ข้อดี-ข้อเสีย/ประโยชน์-โทษ ในรายละเอียดด้านนั้น ๆ ทุกขั้นตอน จากนั้นจึงกระจายองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ตามนโยบายพรรคออกไปสู่สมาชิกพรรคและประชาชน ด้วยการจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการอบรมฟรีโดยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ เนื่องจากคณะทำงานหลักของพรรคทุกคนเป็นผู้ทำงานให้พรรคฟรีทั้งหมด รวมถึงเสียสละวัตถุข้าวของ/ทรัพย์สิน/ร่างกาย/แรงใจ/พลังสติปัญญา/ความรู้ความสามารถเท่าที่ตนมี มาร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมตามนโยบายพรรค พรรคจึงมีค่าใช้จ่ายไม่มาก ทำให้สามารถขับเคลื่อนนโยบายไปได้เรื่อย ๆ เป็นการช่วยเหลือประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ได้มากขึ้น ประชาชนมีสติปัญญาและคุณธรรมสูงขึ้น มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันในสังคมมากขึ้น เกิดสังคมธรรมาธิปไตยกระจายออกไปมากขึ้น ๆ นี่คือการวางรากฐานการเมืองโลกุตรหรือการเมืองที่มีคุณธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย (ลักษณะฯ ใช้, 2568)

2.3 การประเมินผลนโยบายพรรค (Policy Evaluation) ผลการขับเคลื่อนนโยบายหลัก (Core Policy) ของพรรค พบว่า เกิดผลดีต่อประชาชนอย่างเป็นองค์รวมทุกมิติ โดยผู้วิจัยเรียบเรียงเป็น ๗ ด้าน ซึ่งในแต่ละด้านเกิดผลดีทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคมประเทศชาติ ดังนี้ (1) ผลด้านร่างกาย คือ สุขภาพกายแข็งแรงขึ้น (2) ผลด้านจิตใจ คือ จิตใจเบิกบาน แจ่มใส มีความสุข (3) ผลด้านสังคม คือ มีจิตสำนึกสาธารณะมากขึ้น เกิดความรักสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (4) ผลด้านปัญญาสู่ความพ้นทุกข์ คือ เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจชีวิตมากขึ้น แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ตรงจุดมากขึ้น (5) ผลด้านเศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจหมุนเวียนดี มีกิน มีใช้ มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี โดยไม่จำเป็นต้องมีเงินมาก ๆ ได้ (6) ผลด้านคุณภาพชีวิตโดยรวม คือ คุณภาพชีวิตดีขึ้นในทุกมิติ และ (7) ผลด้านการพึ่งตนและช่วยเหลือผู้อื่น (ภาวะแห่งพุทธะ) คือ ประชาชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น พึ่งตนในเรื่องต่าง ๆ ได้มากขึ้น และมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งเมื่อประชาชนเข้มแข็งขึ้น ประเทศชาติก็จะเข้มแข็งมั่นคง (ลักษณะฯ ใช้, 2568)

2.4 วิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิเคราะห์พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตย มีการบูรณาการหลักอริยสัจ 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-24, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยเน้นการดับทุกข์ที่ต้นเหตุ (ต้นเหตุคือตัณหาหรือความอยากที่เกิดขึ้นภายในจิต), บูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 136 หน้า 81-83, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดย 1) มีการประชุม/การปรึกษาหารือกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง 2) มีความพร้อมเพรียงกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ 3) ยึดถือตามสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ 4) ให้ความเคารพบุคคลที่ลดกิเลสได้สูงสุด 5) ทุกคนตั้งใจมาลดละกิเลสตัณหา 6) มีความสงบสงัดจากกิเลส และ 7) เป็นการรวมพลคนมีศีลมาทำสิ่งดีร่วมกัน โดยมีการบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 ในทุกขั้นตอนการดำเนินการของพรรค ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ, บูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 492 หน้า 531-533, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยใช้เป็นหลักในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกพรรค และในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างของพรรค, บูรณาการหลักอธิปไตย 3 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 40 หน้า 210-204, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยทุกกิจกรรมการ

ดำเนินการของพรรค ล้วนเป็นการส่งเสริมการลดละกิเลสทาง (ความดีหรือความยึดมั่นถือมั่นในรูป/รส/กลิ่น/เสียง/สัมผัส) ผลคือจะทำให้เกิดความเป็นใหญ่ในตนเอง/พลัง/อำนาจในตนเอง (เป็นอัตตาธิปไตย) ส่งเสริมการลดละกิเลสพยาบาท กิเลสเบียดเบียน กิเลสโลกสันนิวาส ผลคือจะทำให้เข้าถึงความเป็นใหญ่/พลัง/อำนาจเหนือกิเลสโลกสันนิวาส (เป็นโลกาธิปไตย) และส่งเสริมการเข้าถึงธรรมอันเป็นสัจจะแท้คืออริยสัจ 4 ผลคือจะทำให้เกิดความเป็นใหญ่ในธรรม/พลัง/อำนาจในการแยกแยะดี-ชั่ว/กุศล-อกุศล/ประโยชน์-โทษได้ ตั้งแต่ระดับหยาบจนถึงระดับละเอียด ทำให้สามารถทำกรรมที่เป็นประโยชน์ ละกรรมที่เป็นโทษ บรรลุความพ้นทุกข์ได้เป็นลำดับๆ เกิดอิสรภาพทางจิตวิญญาณได้เป็นลำดับๆ (เป็นธรรมาธิปไตย) ซึ่งอภิปไตย ๓ จะทำให้ประชาชนมีความเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก, บูรณาการหลักอัมมิกสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 70 หน้า 114-116, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในเรื่องของผู้นำที่มีคุณธรรม โดยผู้นำของพรรคสัมมาธิปไตยคือ ดร.ใจเพชร กล่าจน เป็นผู้นำที่ตั้งอยู่ในธรรม จึงส่งผลให้ผู้ตามตั้งอยู่ในธรรมไปด้วย เกิดเป็นหมู่กลุ่มของคนดีมีคุณธรรม ซึ่งจะส่งผลให้ดินฟ้าอากาศ/ลม/ฝน/ดวงดาว/พระจันทร์/พระอาทิตย์หมุนเวียนสม่ำเสมอ ผลที่ตามมาคือพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้ว่า ในชุมชนบุญนิยม เช่น ชุมชนชาวอโศก ชุมชนแพทย์วิถีธรรม และสมาชิกพรรคสัมมาธิปไตย จะมีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ มีมากจนกินกินกินใช้ สามารถนำไปช่วยเหลือแบ่งปันให้กับผู้อื่นในสังคมได้ สมาชิกของชุมชนบุญนิยมทุกแห่งก็มีความสุขอยู่เย็นเป็นสุข มีกำลังใจ มีผิวพรรณผ่องใส เจ็บป่วยน้อย และอายุยืนยาว และบูรณาการหลักอภัยมุข 6 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 247 หน้า 202, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ด้วยการไม่ส่งเสริมอภัยมุข ดังจะเห็นได้จากหลักการในการกำหนดนโยบายพรรค ข้อที่ 9 คือ ไม่ส่งเสริมอภัยมุข (ลักษณะ แซ่โซ้ว, 2568)

วัตถุประสงค์ 3 โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ พบว่าโมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรค เป็นโมเดลการพัฒนาที่มีทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง โดยพัฒนาเชิงลึกก่อนแล้วจึงกระจายไปเชิงกว้าง การพัฒนาเชิงลึก คือ การพัฒนาตนเองทั้งภายในและภายนอกไปพร้อมๆ กัน โดยพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ โลกุตระ (ความบริสุทธิ์จากกิเลส), โลกวิทู (องค์ความรู้ในการดำเนินชีวิต), และโลกานุกัมปายะ (การช่วยเหลือผู้คนให้พ้นทุกข์) โมเดลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองมีลักษณะคล้ายกันหอย (Spiral Model of Self Development : SMSD) ซึ่งเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องเดิม (โลกุตระ, โลกวิทู, โลกานุกัมปายะ) แบบซ้ำแล้วซ้ำอีก โดยเรียนรู้เป็นวงรอบที่สูงขึ้น/ลึกขึ้น/ละเอียดขึ้น/แยกคายขึ้นไปเรื่อยๆ จนถึงจุดหมายสูงสุด ส่วนการพัฒนาเชิงกว้างเป็นการกระจายองค์ความรู้ออกไปเป็นชั้นๆ คล้ายวงของหัวหอม (Onion-ring) คือ เริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งทั้งภายในและภายนอกก่อนเป็นอันดับแรก (Self-development) จากนั้นจึงกระจายการพัฒนาออกไปสู่ผู้คนในสังคม (Human-development) และขยายเป็นนโยบายในระดับประเทศ (Country-development) การพัฒนาทั้ง 3 ชั้น เรียกเป็นวลีย่อๆ ว่า “พัฒนาดน พัฒนาคน พัฒนาประเทศ” หรือ SHC-Development : SHCD (ลักษณะ แซ่โซ้ว, 2568)

การพัฒนาเชิงลึก 3 ด้าน ได้แก่

(1) การพัฒนาด้านโลกุตระ คือ การพัฒนาจิตวิญญาณของตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสตัณหาตามหลักอริยสัจ 4 ไปเป็นลำดับๆ ลดละความโลภ โกรธ หลง ได้เป็นลำดับๆ พ้นจากความทุกข์ได้เป็นลำดับๆ เข้าถึงความสุขแท้ที่แท้ยั่งยืน (โลกุตระสุข, นิโรธ, วิมุตติ, นิพพาน) ได้เป็นลำดับๆ ส่งผลให้

มีอิสรภาพทางจิตวิญญาณมากขึ้นไปเป็นลำดับ ๆ และมีอำนาจอธิปไตย 3 (พลังอำนาจแห่งความดีงาม) ในตนมากขึ้นไปเป็นลำดับ ๆ

(2) การพัฒนาด้านโลกวิทู คือ การพัฒนาความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะของตนเอง ในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ด้วยการฝึกฝนเรียนรู้อย่างเต็มกำลังความสามารถของตนเอง โดยเรียนรู้ซ้ำแล้วซ้ำอีก ซึ่งการเรียนรู้ซ้ำทุกครั้งจะทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ที่สูงขึ้น/ลึกขึ้น/ละเอียดขึ้น/แนบคายขึ้นไปเรื่อย ๆ ทุกครั้ง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกครั้ง ทำให้เกิดปัญญาที่สามารถเข้าถึงประโยชน์สูงสุด โดยในขณะเดียวกันก็เพียรพยายามที่จะค้นหาวิธีการที่เรียบง่ายที่สุดและใช้ต้นทุนน้อยที่สุดด้วย (หลักการประโยชน์สูงสุดประหยัดที่สุด)

(3) การพัฒนาด้านโลกานุกัมปายะ เป็นการพัฒนาวิธีการที่จะช่วยเหลือมนุษยชาติให้พ้นทุกข์ ซึ่งเป็นการพัฒนาพรหมวิหาร 4 ในตน ได้แก่ เมตตา (มีจิตปรารถนาดีต่อผู้อื่น), กรุณา (การลงมือช่วยเหลือผู้อื่น), มุทิตา (การยินดีที่ผู้อื่น ๆ ได้รับความสุข), และอุเบกขา (จิตผ่องใสบริสุทธิ์เบิกบาน โดยแม้ว่าผู้ที่เราช่วยเหลือนั้นจะยังไม่สามารถเข้าถึงประโยชน์นั้นได้ จิตเราก็มั่นคง เพราะเข้าใจฐานจิตของแต่ละผู้คน จึงไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นว่าผลที่เกิดขึ้นจะเป็นไปดังที่ใจเราหมาย) (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

การพัฒนาเชิงกว้าง 3 ชั้น ได้แก่

(1) การพัฒนาตน (Self-development) คือ คณะทำงานของพรรคทุกคนต้องมีการฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม โดยในขณะที่ฝึกฝนด้านรูปธรรมก็จะมีฝึกฝนด้านนามธรรมไปพร้อม ๆ กัน (ทำงานนอก-งานในไปพร้อม ๆ กัน) โดยต้องฝึกฝนตามนโยบายหลักของพรรคทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การทำกิจกรรมไร้สารพิษ การดูแลสุขภาพพึ่งตน การมีเศรษฐกิจมั่นคงแบบพุทธ การพึ่งตนด้านพลังงาน และการฝึกตนให้เป็นคนดีของสังคม โดยฝึกฝนตั้งแต่ชั้นหยาบ จากนั้นพัฒนาตนเองให้มากขึ้นทุกวัน ๆ เก็บรายละเอียดแง่มุมต่าง ๆ ที่สูงขึ้น-ละเอียดขึ้น-ลึกซึ้งมากขึ้นทุกวัน ๆ ซึ่งตนเองก็สามารถรับรู้พัฒนาการของตนเองได้ โดยมีหมู่กลุ่มมิตรดีสหายดีมาฝึกฝนร่วมกัน และประเมินพัฒนาการร่วมกัน

(2) การพัฒนาคน (Human-development) คือ เมื่อคณะทำงานของพรรคได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม โดยมีพัฒนาการของความรู้ความสามารถที่สูงขึ้น-ละเอียดขึ้น-ลึกซึ้งมากขึ้นแล้ว ก็จะต้องฝึกฝนการช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยการเป็นวิทยากรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการให้กับประชาชน โดยพรรคสมาธิปไตยมีโครงการต่าง ๆ ที่เป็นการขับเคลื่อนนโยบายหลักของพรรคทั้ง 5 ด้านมากมายหลากหลายโครงการ โดยแต่ละโครงการจะเกิดประโยชน์ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งบำเพ็ญบุญบารมี เป็นแหล่งรวมพลคนดี เป็นแหล่งรวมพลังอำนาจแห่งความดีงาม และเป็นแหล่งปฏิบัติการเพื่อช่วยเหลือมนุษยชาติ

(3) การพัฒนาประเทศ (Country-development) เมื่อคณะทำงานพรรค สมาชิกพรรค และประชาชน ได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม โดยมีพัฒนาการของความรู้ความสามารถที่สูงขึ้น-ละเอียดขึ้น-ลึกซึ้งมากขึ้นแล้ว กลุ่มคนที่มีโลกุตรธรรมในตนเหล่านี้ ก็จะมาร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อนำเอาสิ่งที่เป็นคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อผองชน ขับเคลื่อนสู่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ขับเคลื่อนคุณค่าประโยชน์สู่สังคมวงกว้างโดยพลังทาง

การเมืองโลกุตระ โดยมีบุญญาวุธ 7 ประการ เป็นเครื่องมือในการสร้างพลเมืองของประเทศให้พึ่งตน และมีน้ำใจเกื้อกูลช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อประชาชนเข้มแข็งขึ้น ประเทศชาติก็จะเข้มแข็ง มั่นคง และสงบสุข (ลักขณา แซ่ฮั่ว, 2568)

อภิปรายผลการวิจัย

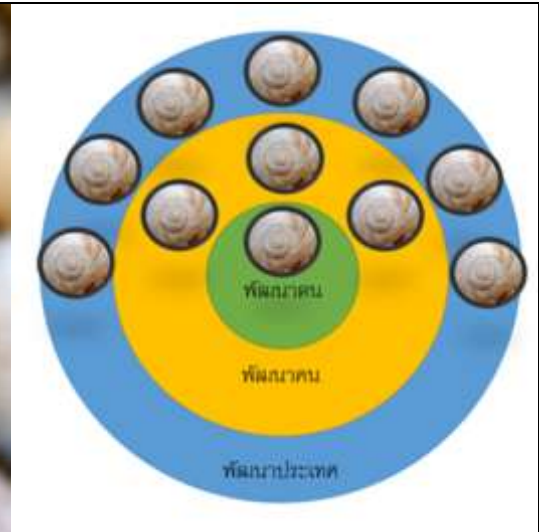
วัตถุประสงค์ที่ 1 ประวัติความเป็นมาของพรรคสัมมาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างการเมืองและสังคมที่มีคุณธรรม โดยสัมมาธิปไตย แปลว่า พลังอำนาจแห่งความดี ผ่านอุดมการณ์พรรคที่ว่า ทำการเมืองโลกุตระ สอดคล้องกับบทพระราชานิพนธ์เรื่องไตรภูมิพระร่วงของพระยาสิทธิ (กษัตริย์องค์ที่ ๕ แห่งกรุงสุโขทัย) ในเรื่องของนักปกครองที่มีคุณธรรมสูง (มีคุณธรรมในระดับโลกุตรธรรม) โดยในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึง ‘จักรพรรดิ’ ว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ มีคุณธรรมสูง และทำหน้าที่ปกครองที่สูงเกินกว่ากษัตริย์หรือราชาทั้งปวงขึ้นไปอีก เป็นพระโพธิสัตว์ (พระโพธิสัตว์คือผู้ที่มีโลกุตรธรรมในตน) คือ นอกจากการทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองแล้ว ยังมีการกิจที่จะต้องช่วยเหลือผู้คนในโลกให้ข้ามพ้นวิภวสังสารคือการเวียนว่ายตายเกิดด้วย (พระโพธิสัตว์จะมีโลกุตรระ โลกวิทู และโลกานุกัมปายะ) (วรภูมิ มูลสิน และพระปลัดสุระ ญาณธโร, 2562)

วัตถุประสงค์ที่ 2 การขับเคลื่อนนโยบายพรรคด้วยพลังจิตอาสา สอดคล้องกับงานวิจัยของใจเพชร กล้าจน เรื่อง “จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ” คือเป็นการขับเคลื่อนงานด้วยพลังจิตอาสาเหมือนกัน และเป็นจิตอาสาตามแนววิถีพุทธเหมือนกัน ซึ่งจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ (แพทย์วิถีธรรม) เป็นผู้ที่อาสาช่วยเหลือเกื้อกูลมนุษยชาติให้มีสุขภาวะที่ดี (ร่างกายดี จิตใจดี สังคมดี และปัญญาดี) โดยไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ ซึ่งกระทำไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ฝึกฝนตนให้มีสภาพแห่งความเป็นพุทธะตามลำดับ ซึ่งการปฏิบัติสู่ความเป็นพุทธะต้องเรียนรู้ฝึกฝนจากผู้รู้แท้ (ผู้มีอริยคุณในตน, สัตบุรุษ) สำหรับบุคคลใดก็ตามที่บำเพ็ญอย่างถูกต้อง ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสนั้น ก็จะสะสมความเป็นพุทธะมากขึ้นเป็นลำดับ คือ มีความสามารถมากขึ้น มีความสามารถที่กว้างขวางหลากหลายมากขึ้น มีความสามารถในการสร้างความร่ำรวยเบิกบานมากขึ้น มีความสามารถที่ว่องไวมากขึ้น ในหลากหลายมิติ รวมทั้งการรับรู้ผลดีในการทำสิ่งที่ดี และผลเสียในการทำสิ่งที่ไม่ดี (เข้าใจเรื่องกรรมและวิบากอย่างแจ่มแจ้ง) มีความสามารถที่เฉียบแหลมมากขึ้น มีความสามารถในการทำลายทุกข์ได้มากขึ้น และมีปัญญามากขึ้น (อริยปัญญา) ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามสาวกแท้ (อริยสาวก) ซึ่งเป็นผู้รู้วิธีที่ถูกตรงในการดับทุกข์ (สัมมาอริยมรรคมีองค์ ๘) และสามารถปฏิบัติดับทุกข์ในตนได้จริง (ทั้งนักบวชและฆราวาสที่ดับกิเลสดับทุกข์ในตนได้แล้ว) (ใจเพชร กล้าจน, 2558)

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบนวัตกรรมใหม่ คือ ‘โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรคการเมืองเชิงพุทธบูรณาการ’ ซึ่งนับว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคม สอดคล้องกับคำกล่าวเกี่ยวกับ ‘นวัตกรรมทางสังคม’ ของ กฤตเมธ บุญนุ่น ที่กล่าวว่า “นวัตกรรมทางสังคม คือ กระบวนการทางความคิด นโยบาย และแนวทางในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาความสามารถทางสังคม ทั้งขององค์กร ปวงชนบุคคล หรือแม้แต่ของรัฐบาล ภายใต้กระบวนการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตในชุมชนและสังคมไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้องค์การที่นำเสนอผลงานของนวัตกรรมทางสังคม มักจะเป็นหน่วยงานที่ไม่หวังผลกำไร” (กฤตเมธ บุญนุ่น, 2560)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

	
โมเดลการขับเคลื่อนเชิงลึกแบบก้นหอย (Spiral Model of Self Development : SMSD)	โมเดลการขับเคลื่อนเชิงกว้างแบบวงหัวหอม (Onion-ring Model of Development : SHCD)

รูปประกอบ 1 โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายการเมืองโลกุตร

คำอธิบายการขับเคลื่อนพรรคสัมมาธิปไตย

กิจกรรมทางการเมือง	การเมืองทั่วไป	การเมืองโลกุตร
อุดมการณ์พรรค	มักมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงระบบหรือโครงสร้างทางการเมืองและสังคม การแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามแนวทางแบบโลกียะ (เพื่อให้เกิดโลกียสุข)	มีความยืดหยุ่น (Flexibility) ในด้านระบบและโครงสร้าง มุ่งเน้นการสร้างคนให้เป็นคนดีเป็นหลัก โดยเฉพาะคนดีในระดับโลกุตร การแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามแนวทางแบบโลกุตร (เพื่อให้เกิดโลกุตรสุข)
หัวหน้าพรรค	คัดเลือกตามความรู้ความสามารถหรือความมีชื่อเสียงหรือเป็นผู้มีอิทธิพลของพรรคหรือเครือญาติผู้มีอิทธิพลของพรรคหรือระบบอุปถัมภ์ (มีเส้นสาย) หรือเป็นนายทุนของพรรค	คัดเลือกตามคุณธรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะคุณธรรมในระดับโลกุตรธรรม ซึ่งต้องมีการลดละกิเลสเป็นที่ประจักษ์ (โลกุตร) มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารหมู่กลุ่ม (โลกวิทู) และเป็นผู้ทำงานฟรีสามารถนำพาหมู่กลุ่มในการช่วยเหลือมนุษยชาติได้ (โลกานุกัมปายะ)
คณะทำงานหลักของพรรค	คัดเลือกตามความรู้ความสามารถหรือความมีชื่อเสียงหรือเป็นผู้มีอิทธิพลของพรรคหรือเครือญาติผู้มีอิทธิพลของพรรคหรือระบบอุปถัมภ์ (มีเส้นสาย)	คัดเลือกตามคุณธรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะคุณธรรมในระดับโลกุตรธรรม มีผลการลดละกิเลสได้ตามลำดับเป็นที่ประจักษ์เป็นผู้ทำงานฟรี ซื่อสัตย์ ลดละอัตตาตัวตน ไม่เอาแต่ใจตนเอง รับฟังมติหมู่มิตร

	หรือเป็นนายทุนของพรรค	ดีสหายดีที่มีอริยศีล อริยสมาธิ อริยปัญญา
สมาชิกพรรค	เน้นหาสมาชิกให้ได้มาก ๆ เพื่อให้มีโอกาสและอำนาจต่อรอง ผลประโยชน์ต่าง ๆ ทางการเมือง	เน้นคัดเลือกสมาชิกที่มีคุณภาพและ คุณธรรม โดยผู้ที่จะเป็นสมาชิกพรรค ต้องมีความดี คือ อย่างน้อยต้องลดละ อบายมุข ๑ เรื่อง (มีทิศทางลดลง ไม่ใช่ เพิ่มขึ้น)
การกำหนดนโยบายพรรค	มักมุ่งเน้นไปที่ - การเปลี่ยนแปลงระบบหรือ เปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎระเบียบในเรื่อง ต่าง ๆ - การสนองตอบความต้องการใน ลักษณะเอาใจประชาชน เพื่อให้ได้ คะแนนเสียง - อาจมีการเอื้อประโยชน์ต่อนายทุน ผู้สนับสนุนพรรค - การแก้ปัญหาประเทศ ส่วนใหญ่เน้น แก้ปัญหาเฉพาะหน้า มีส่วนน้อยที่จะ คำนึงถึงความมั่นคงยั่งยืนในระยะยาว - ให้ความสำคัญน้อยกว่าเรื่องศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม	มุ่งเน้นไปที่ - การสร้างคนให้เป็นคนดี ซื่อสัตย์ เสียสละ มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น มี จิตสำนึกสาธารณะ - การเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎระเบียบต่างๆ ถือเป็นเรื่องรอง หากระบบเดิม/โครงสร้าง เดิมยังใช้ได้ ก็จะไม่เปลี่ยนแปลงอะไร แต่ หากระบบหรือโครงสร้างนั้นก่อให้เกิด ปัญหา หรือทำให้ประชาชนไม่ได้รับ ประโยชน์ จึงพิจารณาปรับเปลี่ยน โครงสร้าง ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนจะต้องมี การพูดคุยหาข้อตกลงร่วมกันในแต่ละฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่ใช้อำนาจบีบบังคับ ฝ่ายใด
การนำนโยบายพรรคไป ปฏิบัติ	ส่วนใหญ่เน้นการออกกฎหมาย หรือ กฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อให้ ข้าราชการหรือองค์กรต่าง ๆ นำไป ปฏิบัติ	- นโยบายส่วนใหญ่ ผู้นำต้องเป็นผู้ลงมือ ปฏิบัติด้วยตนเองก่อน หรืออย่างน้อยต้อง ทราบต้นลึกลงมาบางของงานนั้นๆ เป็น อย่างดี และสามารถนำพาข้าราชการ องค์กรต่าง ๆ ปฏิบัติตามได้ - เน้นการให้องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่ ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้มแข็งและ พึ่งตนเองได้ - เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติ
การประเมินผลนโยบาย พรรค	- มักจะประเมินผลด้านรูปธรรมเป็น หลัก ขาดการประเมินด้านนามธรรม หรือจิตวิญญาณของประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง - มักจะประเมินผลเป็นเชิงปริมาณ เช่น ตัวเลข GDP ให้ความสำคัญน้อยกว่าการประเมินผล เชิงคุณภาพ	- ประเมินผลทั้งด้านรูปธรรมและ นามธรรมร่วมกัน - ประเมินผลทั้งเชิงคุณภาพและเชิง ปริมาณ - ข้าราชการ องค์กรต่าง ๆ รวมถึง ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการ ประเมินผลได้
เป้าหมายของพรรค	มุ่งเน้นการแก่งแย่งแข่งขันให้ได้มาซึ่ง อำนาจรัฐ เพื่อเข้าไปใช้อำนาจนั้นใน การบริหารประเทศให้เป็นไปตาม	ไม่มุ่งเน้นการแก่งแย่งแข่งขัน ไม่แย่งชิง อำนาจรัฐ เนื่องจากสามารถสร้างพลัง อำนาจได้ด้วยตนเอง ด้วยการลดละกิเลส

	แนวคิดและอุดมการณ์ของพรรค	ค้นหา จึงเกิดพลังอำนาจแห่งความดีขึ้น ในตน เรียกว่าอริปไตย ๓ ได้แก่ อัตตาริปไตย โลกาธิปไตย และ ธรรมาริปไตย แล้วจึงแผ่พลังอำนาจ แห่งความดีนั้นออกไปช่วยเหลือมนุษยชาติ
--	---------------------------	---

บทสรุป

พรรคสัมมาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อทำการเมืองโลกุตระ มีจุดมุ่งหมายในการสร้างสังคมและเมืองที่มีคุณภาพและคุณธรรม เพื่อนำพาประเทศชาติไปสู่ความดีงาม ความเจริญ ความเข้มแข็งมั่นคง และความสงบสุข โดยกระทำการผ่านนโยบายหลักของพรรค 5 ข้อ ได้แก่ ส่งเสริมการสร้าง 1) อาหารไร้สารพิษ 2) ชีวิตสุขภาพดี 3) มีเศรษฐกิจมั่นคง 4) มุ่งตรงพลังงานพึ่งตน 5) สร้างคนดีให้สังคม มีกระบวนการขับเคลื่อนที่เรียกว่าบุญญาวุธ 7 ได้แก่ 1) อาหารที่ไม่เปื้อนเปื้อน (อาหารมังสวิรัต) 2) ตลาดอาริยะ 3) กลไกธรรมไร้สารพิษ 4) สุขภาพบุญนิยม 5) การศึกษาบุญนิยม 6) การสื่อสารบุญนิยม และ 7) การเมืองบุญนิยม กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ มีความสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4, หลักอภิธานิยธรรม ๗, หลักสาราณียธรรม ๖, หลักอริปไตย 3, หลักอัมมิกสูตร, และหลักอบายมุข ๖ โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรค เป็นโมเดลการพัฒนาที่มีทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง โดยพัฒนาเชิงลึกก่อนแล้วจึงกระจายไปเชิงกว้าง การพัฒนาเชิงลึกคือ การพัฒนาตนเองทั้งภายในและภายนอกไปพร้อมๆ กัน โดยพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ โลกุตระ (ความบริสุทธิ์จากกิเลส) โลกวิทู (องค์ความรู้ในการดำเนินชีวิต) และโลกานุกัมปายะ (การช่วยคนให้พ้นทุกข์) โมเดลการขับเคลื่อนมีลักษณะคล้ายกันหอย (Spiral Model of Self-Development : SMSD) การพัฒนาเชิงกว้างเป็นการกระจายองค์ความรู้ออกไปเป็นชั้นๆ คล้ายวงของหัวหอม (Onion-ring) คือ เริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งก่อนเป็นอันดับแรก (Self-development) จากนั้นจึงกระจายการพัฒนาออกไปสู่ผู้คนในสังคม (Human-development) และขยายสู่การเป็นนโยบายระดับประเทศ (Country-development) การพัฒนาทั้ง 3 ชั้น เรียกชื่อว่า SHC-Development (SHCD)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การศึกษา การเมืองการปกครอง และประชาชนไทยทุกคน ควรทำความเข้าใจเรื่องของการเมืองโลกุตระ เพื่อให้สามารถแยกแยะความแตกต่างของการเมืองโลกิยะและการเมืองโลกุตระได้ การเมืองโลกุตระจะก่อให้เกิดสังคมที่มีคุณธรรม เป็นการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ทำให้ประเทศชาติเกิดความรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อทุกชีวิต เป็นประเทศที่มีความสงบสุข เข้มแข็ง มั่นคง และนำไปสู่การเกื้อกูลมวลมนุษยชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

ควรนำองค์ความรู้ด้านการเมืองโลกุตระ ไปพัฒนาตนให้สามารถเป็นนักการเมืองโลกุตระ ด้วยการฝึกฝนการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นเท่าที่จะพึงทำได้ ใช้สร้างสังคมแห่งพุทธะ

ขึ้นในองค์กรของตน ใช้สร้างสังคมประเทศชาติ ให้เป็นประเทศแห่งพุทธะ และใช้เป็นนโยบายแก้ปัญหามวลมนุษยชาติ ตามบทบาทหน้าที่และความเหมาะสมของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งจะนำไปสู่ความเจริญเข้มแข็ง มั่นคง และความสงบสุขของประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กฤตเมธ บุญนุ่น. (2560). นวัตกรรมทางสังคม: ความรู้สู่สังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*. 10 (พิเศษ), หน้า 245-262.
- คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.). (2568). การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข. *การสัมมนาเชิงวิชาการ ณ โรงแรม ทีเค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชั่น แบงค็อก*. กรุงเทพมหานคร, วันที่ 31 กรกฎาคม 2568.
- ใจเพชร กล้าจน. (2558). จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ. *คุษณินพนธ์ปรัชญาคุษณินบัณฑิตสาขาวิชาพุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค (สาธารณสุขชุมชน)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ใจเพชร กล้าจน. (2566). พรรคสมาธิปไตย. *สมุทรสาคร: บริษัทพิมพ์ดี*.
- นฐินันต์ ศรีลาศักดิ์. (2557) การบริหารจัดการพรรคการเมืองไทยสู่ความเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 4(3), หน้า 262.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ และคณะ. (2559). *พุทธรัฐศาสตร์ : การบูรณาการเพื่อการบรรลุความสมบูรณ์แห่งรัฐ*. รายงานวิจัย. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลักขณา แซ่ไฉ่ว. (2568). กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ. *คุษณินพนธ์พุทธศาสตร์คุษณินบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรภูริ มูลสิน และพระปลัดสุระ ญาณธโร. บทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีส่วนพัฒนาการเมืองการปกครองของไทยสมัยสุโขทัย. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 10(2), หน้า 80-95.
- สุรพล สุธะพรหม. (2566). “ความคิดทางการเมืองตามแนวพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน”. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 มิถุนายน 2566 จาก <https://gps.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2017/05/ความคิดทางการเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา.pdf>.
- สุริยะใส กตะศิลา. (2561). บทบาทของมหาวิทยาลัยรังสิตกับการขับเคลื่อนสังคมธรรมาธิปไตย. รายงานวิจัย: วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อานันท์ เกียรติสารพิภพ. (2567). “คณะราษฎร”. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 มกราคม 2567 จาก https://parliamentmuseum.go.th/ar63-People_team.html.
- โอฬาร ถิ่นบางเตียว และรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2564). “วัฒนธรรมทางการเมืองไทยกับหลักการเสียงข้างมาก”. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 6(2), หน้า 48.